

LE TOURISTE BULGARE—DER BULGARISCHE TOURIST.
СПИСАНИЕ ЗА ТУРИЗЪМЪ И ПРИРОДООПИСАНИЕ.

Редактори: Д-ръ ХР. ПИПЕРОВЪ и С. Д. СКРИНСКИ.

Излиза мѣсечно (освѣтъ юлий и августъ). Струва за нечленове годишно 2 лева.
Въ странство 2-50 франка.

Всичко се изпраща: София, „Българско Туристско Дружество“.

Год. VI. София, Априлъ — Май 1907 г. Брой 4—5.

С. Д. Скрински.

Алеко Константиновъ.

(Биографични бѣлѣжки *).

Алеко Иваницовъ Константиновъ е роденъ на 1. януарий 1863 г. въ крайдунавския градъ Свищовъ. Тамъ при баща и майка е прѣкаралъ дѣтинството си бѣдещиятъ най-веселъ български писателъ. Отъ малкъ той се е наслаждавалъ на безкрайната гледка, която се отваря татъкъ задъ „тихия бѣлъ Дунавъ“, дѣто влашкитѣ полета се губятъ въ замъглената далечина. Омайната гледка е привличала погледа не само на малкия Алеко, но и на възрастния послѣ мжжъ. Нашиятъ поетъ билъ първата рожба на Иваница хаджи Константиновъ и Тинка хаджи Иванова. Майчината обичъ къмъ първото чедо и галенията на роднинитѣ сж разглеждали дѣтето, а отъ друга страна строгитѣ обноски на бащата докарвали извѣстенъ

* Тѣзи бѣлѣжки сж съставени възъ основа на свѣдѣния събрани отъ Алековитѣ другари и сродници, и на „Спомени и бѣлѣжки“ и отъ П. П. Славейковъ.

страхъ въ сърдцето му. Подъ тѣзи двѣ противоположни влияния и отъ грижливостта на родителитѣ да го отстраняватъ отъ другаруване и игри съ връстници дѣтето свикнало на мълчеливостъ, но често фантазията му била дразнена пакъ отъ родители и роднини съ чудновати приказки.

Малкиятъ Алеко—1863 г.

Първоначалното си образование Алеко е получилъ отъ домашни учители — Еманоилъ Васкидовичъ и Янко Мустаковъ, а послѣ е слѣдвалъ два класа въ Свищовското класно училище. Но честолюбивиятъ и заможенъ баща ще е смѣталъ, че по-добръ ще бжде синътъ му да се учи въ чуждъ градъ, отколкото да другарува съ гамени свищовлийчета отъ „Долна-махала“. Прѣзъ 1874 год. единадесетгодишното момче било заведено отъ баща си въ знаменитата по онова врѣме Габровска гимназия, тамъ да продължи науката си. Три години се училъ въ тази гимназия, дѣто Илия Христовичъ му е билъ учителъ по словесността и тълкувателъ на Шишковия учебникъ по изкуството да се твори поезия; тамъ почналъ да пише дѣтски стихове.

У Алека били присадени черти отъ особения характеръ на баща му, но и майчината любовъ сжщо имала влияние върху него; чувството за честъ и лично достоинство били отличителни качества на младия Алеко. Много отъ качества си като човѣкъ и като писателъ той дължелъ на баща си: като човѣкъ — високата си лична и обществена съвѣстностъ, като писателъ — живостта и непосредствения хуморъ на разказитѣ. Той ще е слушалъ съ страхопочитание изкуснитѣ разкази на баща си, черпени изъ скитанията му по Ромжния и Австрия, а още по-ясно може да се разбере това влияние, като сообщимъ, че Алековиятъ баща на своето врѣме е билъ единъ отъ рѣдкитѣ интелигентни българи; той е знаелъ устния и писменъ италиански, грѣцки, ромжнски и турски езици.

Войната за освобождението прѣкъснала за врѣме ученичеството на Алека — той се прибралъ пакъ въ Свищовъ. Тукъ бждещиятъ писателъ започналъ служебна кариера — писаръ въ канцеларията на свищовския губернаторъ Найдень Геровъ; неговъ другаръ-писаръ е билъ и Никола Живковъ, съ когото имали интимни разговори все за поети и поезия. Обаче не слѣдъ много, кждѣ края на 1878 г., бащата нарушилъ на сина си тихата писарска работа и неговитѣ поетични опити — изпратилъ го въ Русия. Алеко отишелъ въ Николаевъ, дѣто за три години свършилъ пълния курсъ на реалната гимназия. Живѣлъ въ южнославянския пансионъ на Феодоръ Николаевичъ Минковъ съ другари отъ всички краища на България. Между другитѣ наредби имало е за пансионеритѣ и вечерни ученишки конференции по руската литература, подбуждани отъ учителитѣ по руския езикъ. И Николаевичъ е подтиквалъ къмъ самостоятелна работа младежитѣ, жадни да се отличатъ съ нѣщо между другаритѣ

си още на училищния столъ. Така, като слѣдствие отъ тая наредба се явили поетични опити на нѣкои бждещи български писатели; на това е помагала и богатата пансионска библиотека.

Ученишкитѣ упражненія сж подбуждали 17—18 годишния Алеко да направи нѣкои прѣводни и оригинални поетични опита. И почти всичкитѣ му намѣрени оригинални опити прѣзъ тази възраст иматъ обществени мотиви, каквито сж мотивитѣ и на по-послѣшнитѣ му произведения, които именно му създаватъ трайно име въ нашата литература.

Прѣзъ врѣме на ученичеството си въ Свищовъ и Габрово Алеко е таелъ въ душата си и любовни чувства, но това не е откривалъ никому и не се е впускалъ въ любовни авантюри. Тази

Андриана *)

ученишка любовъ е била чисто идеална и не много трайна. Проявилъ я той прѣзъ 12—14 годишната си възраст, когато е възбудила въ дѣтската му душа наивна, дѣтска любовъ 11—12 годишната Андриана, дъщеря на едно доста видно тогава сѣмейство въ Свищовъ. Послѣ

*) Фотографията е на тогавашния свищовски фотографъ Н. С. Хитровъ, сега игуменъ на драгалевския манастиръ „Св. Богородица“ съ духовно име отецъ Климентъ.

неговата любима на около 20 годишна възраст се оженила за г. Б.. Но сега и тя не е между живитѣ. За тая си любовъ, вече отдавна-отдавна забравена, Алеко се е призналъ прѣдъ единъ свой сродникъ. И наистина, слѣдъ смъртъта му между неговитѣ секретни писма е намѣренъ и портрета ѝ.

Слѣдъ като свършилъ Николаевската реална гимназия, Алеко се върналъ въ началото на учебната 1881-82 г. въ гр. Одеса и постъпилъ студентъ по правото въ Новоросійския университетъ. На младия студентъ одеския животъ е правѣлъ особно впечатление, изказвано отъ него въ нѣкои писма до роднини. Тамъ е имало, може би, до стотина души българи, разпрѣснати по разни училища; мнозина сж били негови приятели и все е било опасно да не го увлѣкатъ въ разпуснатъ младежки животъ. Алеко е чувствувалъ постоянно вжтрѣшния неугасимъ огънь — както прѣзъ ученичеството си въ гимназията, така и сега все е гледалъ да наниже нѣкое стихче въ тетрадката си. Билъ е любитель на операта и музиката, наблюдавалъ другарския животъ и още прѣзъ първата година на студентството си написалъ една малка комична поема, която наскоро била издадена въ Русе отъ Лазаръ Ю. Райковъ, неговъ почитател още отъ Николаевъ, подъ заглавие „Пѣсень за Пламенъ Теня и Слободъ Маджара“, написана въ духа на народнитѣ ни пѣсни.

Слѣдъ три години Алеко свършилъ съ успѣхъ правото въ Одеския университетъ, дошелъ въ София и още въ първитѣ дни отъ дохождането си билъ назначенъ за членъ при Софійския окръженъ сждъ (на 5. юлий 1885 г.) Слѣдъ 6 месеца билъ повишенъ — назначенъ за прокуроръ при сжщия сждъ, а 8 мѣсеца слѣдъ това — за помощникъ на прокурора при Ссфійския апелативенъ сждъ. Въ течение на 5 години, отъ 1885—1890 г., измира цѣлото му съмейство — баща, майка и три сестри, а при това още, по желанието на нѣкои партизани, билъ уволненъ и отъ служба. Наскоро оказалъ огъвъ на стѣната, до портата, табличка съ надписъ „Алеко Константиновъ, адвокатъ“. Отначало сиромашката му гордостъ не позволявала да иска нужното възнаграждение отъ клиентитѣ си, отъ които едни били бѣдни, други — хитри, трети — сродници и т. н., додѣто най-послѣ се видѣлъ съвсѣмъ безъ срѣдства. При туй отчаяно положение, безъ срѣдства за съществуване, той се прѣдалъ на литературни занятия.

Слѣдъ двѣ години свободенъ животъ Алеко билъ отново назначенъ сждия при Соф. апел. сждъ, но на 11. мартъ 1892 г. пакъ билъ уволненъ. И този пѣтъ се заловилъ за адвокатство ту самъ, ту задружно съ нѣкои отъ познатитѣ софійски адвокати. По-прѣдната му неволя и сиромашия го направили по-практиченъ, та сега съ адвокатството докарвалъ повече срѣдства за живѣне. Като сждия, той е проявявалъ независимъ характеръ, спазвалъ е сждейското достоинство, което именно му докарвало уволнението отъ длѣжностъ; като адвокатъ, пакъ е гледалъ всѣкога да защитава само справедливата кауза и не е ималъ нищо общо съ мнозинството отъ българскитѣ словоиграчи съ истината и законитѣ. Естествено е, че човѣкъ съ та-

къвъ характеръ и съ такива възрѣния при адвокатска професия винаги ще изпитва тежестта на всѣкидневия животъ — оскъдни ще бждатъ срѣдствата му за живѣне. — Това се вижда отъ писмата му до приятели, пъкъ същото разправятъ и неговитѣ другари.

Алеко продължавалъ да се занимава съ адвокатството, но не било за дълго врѣме. Прѣзъ м. май 1897 г. той заминалъ въ Пловдивъ да защитава дѣло и оттамъ съ приятеля си М. Такевъ въ Пещера, за да види, какъ празнуватъ тамъ паметта на славянскитѣ просвѣтители. На самия празникъ слѣдъ обѣдъ потеглили съ М. Такевъ и В. Томовъ (и двамата отъ Пещера) за с. Радилово, дѣто поспрѣли малко и сетнѣ по тъмно продължили пътя си за Т.-Пазарджикъ. На нѣколко километра отъ същото село стигнали ги залпове изстрѣли, които смъртоносно ранили Алека. Файтонджията, уплашенъ отъ изстрѣлитѣ, съ най-голѣма сила каралъ файтона и вечерта пристигнали съ мъртвия трупъ въ т.-пазарджикската болница. На по-другия день (13. май) е направена аутопсия и вечерта съ погребални кола прѣнесли останкитѣ на гарата, отдѣто ги прѣдали на желѣзницата за София. На 14. сутринята много хора съ сълзи на очи и съ разтреперано сърдце посрѣщнали на софийската гара траурния влакъ, на който се возѣлъ трупa на неуморимия пътешественикъ. Изъ града съ голѣма бързина сж лѣпени некролози отъ различни дружества и групи негови приятели и почитатели — отъ настоятелството на друж. „Славянска бесѣда“, отъ другаритѣ и почитателитѣ му свищовчани въ София, отъ столичнитѣ адвокати, отъ централното бюро на демократическата партия, отъ Върховния Македонски комитетъ, отъ студентитѣ при Висшето училище. Съ шествие е занесенъ трупa въ черковата „Св. Краль“, а слѣдъ обѣдъ при по-голѣмо множество отъ хора и съ много вѣнци го прѣнесли въ вѣчното му жилище — дълбока циментирана гробница. Неговитѣ другари и приятели за послѣденъ път сж видѣли високото му чело, тънkitѣ черти на лицето му, затворенитѣ му вѣлшебни очи, за послѣденъ път най-ясно сж си прѣдставили плѣнителния му погледъ. На гроба сж държани и нѣколко рѣчи за живота и дѣйността на покойния.

Алековитѣ приятели и почитатели положили върху смъртнитѣ му останки 78 вѣнца, а съболезнователни телеграми отъ разнитѣ краища на България сж получени повече отъ 87. Ето какъ поетътъ описва неговата смъртъ :

„По мокрий, хлъзгавъ полски друмъ
Колата мѣрно и безъ шумъ
Вървѣха мудро въ ношния часъ.
Наоколо ни звукъ, ни гласъ . . .
Съ очи, отправени въ нощта,
Съ усмивка мила на уста
Стоеше той. И рой мечти
За прѣживнитѣ борби
Сърдце му стоплиха за мигъ;
А вжтрѣшенъ, божественъ вѣкъ
Прѣдричаше му занaпрѣдъ

Честити часове безъ четъ,
Изпълнени съ трудъ великъ
Внезапно въ близкия гжстакъ
Светна се огънь въ нощний мракъ, —
Слѣдъ него екна друженъ грѣмъ,
Разнесе се отъ хълмъ на хълмъ,
Смути заспалото поле
И въ самотията замръ
А той, съ пронизани гърди,
Тѣз' сѣтни думи промълви:
„Убиха ме“

Какво ли ошъ
Сж чули въ тая тъмна нощъ
Природата и вѣчността
Отъ пълнитъ му съ кръвь уста?“ *)

Трагичната смъртъ на поета е станала въ тайнственитъ часове на нощта, татъкъ въ поетичнитъ Родопи, по пътя отъ Пещера прѣзъ Радилово за Т.-Пазарджикъ. Смъртоносно е раненъ кждѣ 11. километъръ, дѣто признателнитъ Пещерци бѣха издигнали кръстообразенъ мраморенъ паметникъ съ слѣдния надписъ:

ОТЪ ПЕЩЕРСКИТЪ ГРАЖДАНИ

НА АЛЕКА КОНСТАНТИНОВЪ.

Пѣтнице,

Кажи на грядущето поколѣние, че тукъ падна убитъ отъ
наемни убийци

ПОЕТА — ПИСАТЕЛЪ

АЛЕКО КОНСТАТИНОВЪ

На 11. май 1897 година.

Вѣчна му паметъ!

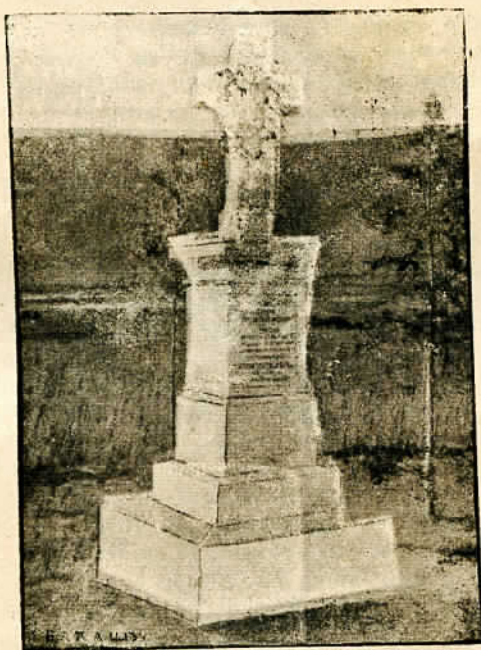
Този нѣмъ свидѣтель на кървавата драма, извършена на праздника на просвѣтата, показваше какво дѣло сж извършили рожбитъ на грубитъ нрави, но не остана за дълго врѣме, — пакъ прѣстжпници събориха направеното и сега отъ него има само разхвърлени тукъ-тамъ камъни.

Смъртъта на скромния и идеаленъ Алеко възбудила силно общественото мнѣние тогава и произвела погрѣсающе впечатление въ интеллигентното общество, плѣнено отъ величието на неговата душа. България е изгубила много съ убийството на тоя младъ и даровитъ синъ на отечеството, който толкозъ много е бѣщавалъ. Българското общество справедливо очаквало, много нѣщо отъ духовития писа-

*) Отъ стих. „Щастливецъ“ на Ив. Ст. Андрейчинъ, сп. „Мисль“, год. VII, стр. 444.

тель, ратника за по-свѣтли и щастливи дни на България. Алеко е оставилъ свѣтло име въ нашата история, доблестенъ примѣръ за по-дражание на идещитѣ поколѣния.

Българската младежъ намирала въ неговия животъ, въ неговитѣ обноси и дѣла, въ неговия характеръ и духъ образа на идеаленъ човѣкъ и българинъ. Него сж оплакали държава, общество, журналистика, училище, оплакали сж го цвѣтнитѣ долини и равнини на България, тихиятъ ѝ вѣтрещъ, величавата Витоша, която, сжщо нажалена, изпращала своя поклонникъ.

Разрушениятъ паметникъ на Алека Константиновъ.

Ето какво говори за него другарьтъ му :

„Вѣнци ще кичатъ твой тъменъ гробъ
И не единъ съ въздишка ще си спомни
Другаря, въ цвѣтни младини загиналъ, —
И не единъ ще прокълне ржката,
Що подкоси живота на поета.

Той бѣ единъ отъ малкото, призвани
Неволята народна да възпѣятъ,
Единъ отъ тѣзъ малцина, що милѣятъ
За бѣдний братъ, свободенъ, но злочестъ,

Въ бѣди несвикналъ още да се брани —
И сѣкаше проклетъ за тъмна честь.

Ту весели, ту скръбно-вдѣхновени
Слова за обичъ и за злоба честна —
Съ тѣхъ съвѣстѣта на гузнитѣ той стрѣсна
И развали покоя имъ мечтанъ
И ей разбира е ссждѣтъ драгоцѣнный,
На земний прахъ елеятъ светъ залѣнъ.

Вѣнци ще кичатъ твоя тъменъ гробъ
И не единъ съ въздишка ще си спомни
Другаря, въ цвѣтни младини загиналъ, —
И не единъ ще прокълне ржката,
Що покоси живота на поета. « *)

Алеко за насъ, българитѣ, е билъ скѣпа и ранна жертва. Билъ е милъ човѣкъ, веселъ и увлѣкателенъ писателъ; лекъ, общителенъ, отворенъ за всички впечатления, той намиралъ нѣкаква висша услада въ самия животъ и бързалъ да му се нарадва и да развие своитѣ способности, обаче земния си животъ свършилъ прѣди да укрепнатъ неговитѣ сили, прѣди да достигне неговиятъ талантъ своето висше развитие.

Всѣки планински връхъ, всѣка долина и равно поле, всѣко селище за Алека сж били гиздави; когато ги наблюдавалъ, чувствувалъ радостни трѣпки. Единъ пѣтъ, като наблюдавалъ пазаря въ София, казалъ на другаря си: „Вижъ тия глави отъ народъ, това е едно живо море отъ хора, тукъ кипи животъ, това се казва българска столица; трѣбва да се гордѣемъ съ нашата хубава столица, тя отъ день на день става по-хубава“. А за Витоша: „Я вижте тая гиздава Витоша, има ли нѣщо по-красиво отъ нея на свѣта! Хубава е тая наша Българийка, но ние още не сме привикнали да се радваме на нейнитѣ красоти!“ **) Пѣкъ се възхищавалъ и отъ нашитѣ пѣстри селски носии; виждалъ въ тѣхъ живописно облѣкло, което покрива стройни гиздости и допълня свѣжестѣта на чудни хубавици.

Недоволенъ отъ адвокатската си професия, Алеко повечето обичалъ да обикаля изъ разнитѣ кѣтове на България, и харчелъ по голѣмата частъ отъ срѣдствата си за пѣтешествия. Съ особени разсѣждения той е убѣждавалъ любителитѣ на природата да правятъ почести разходки, за да видятъ исторически мѣста, които могатъ да възбудятъ у тѣхъ нови чувства; за да видятъ планини, долини, хълмове, обрали съ зеленина или украсени съ колосални скали, и да минатъ прѣзъ живописни проломи и покрай шумливи рѣкички. Ето какво пише той въ поетичнитѣ си пѣтни очерки „Какво? Швейцария ли?“:

*) Стихотв. „Алеко Константинову“ отъ П. П. Славейковъ, сп. „Мисль“, год. VII, стр. 422.

**) Вж. „Спомени за Алека“ отъ Найчо Цановъ, сп. „Мисль“, год. XVII, стр. 172—173.

„Българино, пожелай ми животъ и здраве, за да имамъ възможностъ да вдигна завѣсата, която раздѣля градския животъ отъ омайнитѣ прѣлести на нашата дивна природа и ти ще се влюбишъ въ тази природа, както никой юноша никога не е любилъ. Ти си работилъ шестъ дни и си обезпечилъ насѣщния хлѣбъ за седмицата. На седмия день не се отбивай въ кафенето, нито въ кръчмата. Не ти ли омръзна еднообразието: димътъ на цигаритѣ, туй глупаво тракане на заровеѣ и билирднитѣ шарове, вулгарнитѣ зевеклици, прозѣвкитѣ, и туй вѣчно чувство на нѣкаква неудовлетвореностъ, и тази вледенѣна инертностъ и тази плѣсенясала апатия — не ти ли омръзнаха? Послушай ме: посвѣти единъ отъ лѣтнитѣ си празнични дни на природата и ако тръгнешъ съ мене, увѣрявамъ те, ни единъ хубавъ празниченъ день нѣма да оставашъ вече въ града.

„Ние сме, да речемъ, сто души. Обличаме се въ пжтнѣшки дрехи, снабдяваме се споредъ срѣдствата си съ храна и, отъ жѣлѣзопжтната станция, тренътъ ни понася къмъ Царибродъ. Ти не си шовинистъ, въ гърдитѣ ти не гори войнственъ огънь, но все пакъ ти си рожба на своето врѣме и не можешъ да се освободишъ отъ понятията и чувствата на съврѣменицитѣ си и, като българинъ, минавайки прѣзъ Сливница, не можешъ да не полюбопитствуващъ да видишъ, дѣ сж ония мѣста на тридневнитѣ сражения, съ които българинътъ се повдигна въ очитѣ на свѣта, като доказа, че умѣе да цѣни своитѣ права и умѣе да пази своето огнище, че умѣе да мрѣ не само за свое, но и за общо благо. Между сто души пжтници все ще се намѣрятъ нѣколцина, които съ разказитѣ си ще оживятъ въ въображението ти картинитѣ на сраженията, върху дрѣмящитѣ сега голи хълмове. Тия разкази за геройски подвизи ще прѣдизвикватъ у тебе особени вълнения, ще възбудятъ нови чувства, които ти не изпитвашъ въ кафенето, нито при таблитѣ, нито при скамбилиа. . . Ето и Драгоманския проходъ. Като змия се извива тренътъ между хълмоветѣ—скалисти надѣсно, покрити съ лѣсъ налѣво. Да, да, съ лѣсъ покрити. Тия оголѣни допрѣди десетъ години хълмове сж вече завардени и да ти е драго да погледнешъ сега вълнитѣ върхове на гжститѣ млади дървета. Царибродъ. Полицейскитѣ власти сж увѣдомени, че пристигатъ стотина български туристи и тѣ сж се разпоредили вече да ги настанятъ за нощуване. Тѣхната любезностъ и услужливосгъ те трогва. Зора се сипва. Отъ всички страни се стичатъ къмъ опрѣдѣления пунктъ болритѣ туристи. Дава се сигналъ за трѣгване, водачитѣ напредъ и слѣдъ тѣхъ отъ разни съсловия и възрасти, стѣгнати за походъ, снабдени съ лека провизия, разсипватъ се по шосето и закрачватъ пжтниците. Едно продължително „ура“ гръмва отъ лѣвата страна на пжтя. Тукъ сж карантиннитѣ бараки, въ тѣхъ сж ношували половината отъ другаритѣ ви. Присѣдиняватъ се и тѣ и съ пѣсни, съ веселъ говоръ, съ смѣхъ, разбуджатъ цѣлата долина. Никой не знае положително, колко километра пжтъ има да се върви. Едни казватъ 10, други — 15, трети — 25, но утрината е тѣй примамлива, тѣй леко се диша на открито поле, щото прѣставашъ да се интересу-

вашъ за врѣмето и разстоянието, а само ти се иска да вървишъ напредъ и напредъ къмъ прѣдначената цѣль, а тази цѣль е Погановския манастиръ. Ето Желюша. Тукъ напушаме шосето и се отбиваме въ пѣтя налѣво. Почва се излизането. — „Полека, момчета, ще се заморите.“ Но младостта слуша ли? Плѣзнали като кози по оная зеленина, весели, бодри, да не имъ се нарадвашъ. Па и старостта дава ли се така лесно? Старо съ младо се надпрѣварва и не сѣщатъ, какъ е изкаченъ хълма. „Стоооо!“ Малка почивка. Погледнете изгрѣва на слънцето. Виджте какъ се освѣтляватъ постепенно върховетъ. А долу, въ долината, виждате ли каква млѣчна пелена се разстила? Царибродъ е потъналъ въ мъглата. Погледнете сега на юго-западъ. Виждате ли онѣзи просѣчени сиви гигантски скали, блѣснали на слънцето? Тѣ тѣй успоредно се спускатъ въ бездната, дѣто протича рѣката Ерма. Подъ тѣзи колосални отвѣсни скали, край рѣката, е Погановскиятъ манастиръ, потъналъ отврѣдъ въ зеленината на джбовия лѣсъ, който покрива стотини разнообразни по форма и височина хълмове. Сега вече никоя сила не може ви съдржа, никое разстояние не може ви уплаши, вие забравяте всички условия и задължения на градския си животъ и се устремявате къмъ този рай, който постепенно ви се открива и открива нови и нови прѣлестни и разнообразни картини. Вие настигате селото Планиница, кацнало на върховетъ на два конически хълма, но то не отвлича вашето внимание. Скалитъ, по-скоро до тѣзи чудни гигантски скали! Минувате село Бански-Долъ, и нито го поглеждате даже. Скалитъ, скоро! Боже, каква е тази пропасть! Каква е тамъ онази бездна, отъ която се издигатъ облаци къмъ небето? Спускате се надолу, спускайте се по стръмнината, потънете въ гъстата мъгла, на дъното на бездната е селото Погановци. Не се спирайте, напредъ! Още малко, още единъ хълмъ... Погледнете сега!... Въ този моментъ ще въздъхне ли нѣкой за Тиролъ и Швейцария, че да го цапна по устата!... Господааа! гледайте бе, гледайте хубости, гледайте чудеса... Защо е тѣй бѣденъ човѣшкиятъ езикъ, защо е тѣй слабо моето перо! Е, какъ да опиша сега ония колосални порти, образувани отъ разноцвѣтнитъ скали, въ които е прикованъ моя погледъ? Какъ да опиша фантастичнитъ фигури, които гледамъ прѣзъ тия порти? Какъ мога да дамъ понятие за тая райска долина, окръжена съ всевъзможни лѣсисти хълмове? Мога ли да схвана неизчислимитъ отгнѣнци въ игритъ на свѣтлината и цвѣтонетъ? Всички сили и способности нѣмѣятъ прѣдъ туй подавяюще величие и всичко се съсредоточва въ зрѣнието, въ нѣмото благоговѣйно съзерцание... Да ми е да хвана цѣлия свѣтъ за яката, да го дотѣтря дотука и да имъ извикамъ: „Гледайте бе, дураци, какво се връте изъ вашитъ вмерисани градове и села!“ ...

„Слизаме въ Погановския манастиръ. Бѣдниятъ манастиръ! Да останеше на неговитъ полусрутени сградици, и десетъ души въ година не би се полакомили да го посѣтятъ, макаръ че отъ магерницата му стърчи коминъ, строенъ отъ великия защитникъ на Перникъ, отъ Кракра. Какъвъ поразителенъ контрастъ между вехтичитъ

полуизгнани кжщици и величественитѣ отвѣсни скали, които се издигатъ задъ тѣхъ и дѣйствиелитѣ гори, които ги окржжаватъ. Вие си подкрѣпите съ храна и почивка силитѣ и бързате да напустнете сиромашката печална ограда, за да потънете въ омайното царство на вѣчно тържествующата разкошна природа. Вие вървите край брѣга, срѣщу течението на шумящата Ерма, и се приближавате къмъ основанията на паралелно издигнатитѣ къмъ небесата скали; тѣ притискатъ рѣката и тя сърдита, разпѣнена, шумно скача отъ камѣкъ на камѣкъ и бърза да се освободи, и освободена разстила своитѣ пѣнливи води, отъ които се чуватъ облекчителни въздишки. Вие се прощавате съ слънчевитѣ лжчи и прониквате въ сѣнчестия и хладния гигантски проломъ. Не се опитвайте да видите върховетѣ на скалитѣ, между които тече рѣката, — ще ви падне шапката и ще видите само прѣлестно синкаво българско небе и леки пушни облачета; напраздно гледате, — можете да ги видите само отстрана. Спустнете си погледа надолу и нека очитѣ ви се устремятъ въ пролома, срѣщу течението на раздражено шумящата вода; вижте какъ се катерятъ растенията и се стремятъ да зѣрнатъ слънцето. Проломътъ се извира и продължава, но жадното око не може да проникне, какви чудеса се криятъ въ туй таинствено ущелие: брѣгътъ край скалитѣ се свѣршва и дълбока вода лиже подножията на скалитѣ отъ двѣтѣ страни. Ето единъ смѣлчакъ, освобождава се отъ облѣклото си и плахо нагазва въ струитѣ на Ерма. Той гази въ едно направление, въ друго, въ трето, — търси бродъ. Той стѣпва на една скалица, издигната срѣтъ рѣката, издига се съ помощта на тоягата и почва да дебне къмъ завоя на пролома и се вира... Щастливце, обади ни какво има тамъ?... Ерма заглушава нашия гласъ, а щастливецътъ, вкамененъ, като че сраснатъ съ скалата, върху която е стѣпилъ, забравя насъ, забравя цѣлия свѣтъ и гледа... Ето го, връща се. Ние го обсипваме съ въпроси, а той, като че пробуденъ отъ дълбокъ сѣнь, гледа ни като замаянъ и въ въздишката му се смѣсва само думата: „остави се!“ ... Колко дребни, Боже, колко дребнички животини изглеждаме ние сега, между тия колоси. Но умни животинки! Ние ще се ухитримъ да прѣдолѣмъ прѣпятствията и най-накрай все пакъ ние ще бждемъ побѣдители. Ние ще се снабдимъ съ хиляди приспособления, и когато и да е ще се покатеримъ по гърдитѣ на тия горди гиганти, а засега, като не можемъ направо, — ще заобиколимъ и ще погледнемъ отъ върха на скалитѣ въ пропастьта. Вие, които не разполагате съ още единъ свободенъ день — сбогомъ, бързайте да не пропустнете трена, — а ние оставаме. И ето възлизаме. Монастирътъ като че почва да потъва въ пропастьта, а прѣдъ очитѣ ни хоризонтътъ става все по-широкъ, по-широкъ и по разнообразенъ. Нахлуваме въ гората, пълзимъ нагорѣ, разгрѣщаме клоноветѣ, прѣщятъ отъ устрема сухитѣ съчки, сипятъ се камънчета подъ нозетѣ ни; ние се качимъ. Дѣ умора прѣдъ тия все нови и нови картини. Прѣдъ насъ скала, налѣво пропасть, надѣсно гжста сплетена гора. „Напрѣдъ, момчета!“ И по една ивица отъ нѣколко сантиметра, опрѣни съ лѣво рамо о ска-

лата, единъ слѣдъ другъ, ловимъ се ту за камъни, ту за корени, ту за трѣвата и ето ни надъ прѣпятствието. Дѣ сж гордитѣ гиганти? — Подъ краката ни. Дѣ е земниятѣ рай? — Прѣдъ очитѣ ни . . . Ние сме на една височина двойно по-голѣма отъ тая на скалиститѣ стѣни. Стига вече, нали стига? О, не! Съ българина не се шегувай, не го дразни, — иди сега, че спирай буйния стремежъ на младия български туристъ. Златната срѣдина се спира, младостта полита къмъ върха на гората, смѣлостта се устремява въ пропастьта. Иди ги спирай, ако можешъ! Тия, които се покачиха на върха, могатъ да се похвалятъ, че сж слѣзли прѣзъ мѣста, по които не е стѣпвалъ човѣшки кракъ; но пакъ единъ отъ тия, които се спускаха въ бездната, е направилъ до такава степенъ отчаянъ подвигъ, който ще направи честь на най-смѣлия алпийски туристъ. Спускатъ се четворица, между които единъ офицеръ; отъ скала на скала, прѣзъ сума прѣпятствия, тѣ слизатъ стотина метра надолу и . . . стопъ! Прѣдъ тѣхъ зинала пропастьта; за връщане назадъ и дума не станала; прѣдъ тѣхъ се спуска първо една отвѣсна скала, около осемъ метра височина; на два метра отъ върха едно издадено камъче позволява да се стѣпи добръ съ единия само кракъ; подъ туй камъче шестъ метра скала надолу и подъ нея малки групи камъни а задъ тия камъни — двѣстѣ метра пропасть. Нашиятъ туристъ, за да открие пътъ за другаритѣ си, спуща се по скалата, кацва на издаденото камъче и се впира, като прилѣпъ, въ скалата съ разперени рѣцѣ. Другаритѣ изтрѣпнали отъ ужасъ. Нѣколко секунди колебание, едно „прощавайте“ и . . . тупъ върху камънацитѣ. Другаритѣ му чуватъ шума на падането и веднага думитѣ: „Слава Богу, живъ и здравъ съмъ, господа, вървете налѣво“. . . (Ще зловите ли и такъвъ българинъ, вие, кафененски герои?) . . .

„Хубоститѣ на тази екскурзия не се изчерпватъ само съ околноститѣ на Погоановския манастиръ. Като стигнете въ живописното село Власи, прѣдъ васъ се изпрѣчватъ не по-малко величествени скали, прорѣзани въ дъното отъ сжщата буйна Ерма и образуватъ чудесния проломъ „Ждрело“. Прѣзъ Ждрелото вие виждате една мила долина, прѣсѣчена отъ рѣката и насрѣща хълмове, покрити съ лозя. Какво роскошно селце, какви величествени околности: отъ една страна гигантския проломъ на пѣстритѣ скали, посрѣдата зелена долинка, разцѣпена съ лакатушната рѣка, до рѣката извира топла вода, наоколо пълно съ овощия, насрѣща лозя и селцето кацнало на единия склонъ на скалитѣ; а задъ всичко това околноститѣ на Погоановския манастиръ. Да не можешъ да се нагледашъ, а още повече, — не можешъ да се начудишъ, дѣ се е въртѣла нашата комисия за избиране мѣсто за санаториуми, та не е дошла въ този райски кѣтъ, който твърдѣ лесно може да стане достѣпенъ и да привлече хиляди посетители. Азъ не се съмнявамъ че, когато и да е ще загърми, и далечъ ще загърми славата на село Власи.

Има бждеще нашата хубава България!

София, 12. септември 1895 г. *Алеко Константиновъ*“.

(Слѣдва).

Н. Тантиловъ

Десетгодишнината отъ смъртта на Алека Константиновъ.

Какъ? Та нима Алеко не сжществува вече? Така, като зашемедени отъ мълния, се запитвахме прѣди 10 години. Сжщо и сега, обладани отъ трепетъ на силно душевно сътресение, пакъ се питаме, нима е било възможно този, който летѣше „на криляхъ вѣтренихъ“, да бжде покосенъ и въ мигъ да прѣстане да сжществува? А, като дѣйствителността е тъй грозна, защо не можемъ да кажемъ, както при много други случаи, че „сждбата е била такава“? Или защо, както сме навикнали да считаме, че врѣмето заличава много рани, въ тоя случай паметта остава тъй прѣсна?

Да! Той умрѣ! ние го видѣхме бездиханенъ прѣди 10 години, но и досега не можемъ да се не лъжемъ, че ей-ей сега отъ нѣкъдѣ ще се появи, като отсѣгнувалъ въ нѣкое кржгосвѣтско пжтешествие, за каквото мечтаеше, и, все тъй жизнерадостенъ, ще ни събере около себе си да ни заразприказва за своитѣ приключения. Горчива самоизмама! Нѣма да се върне и нѣма да ни увлича вече. Но споменътъ му е тъй силенъ, паметта за него е тъй осезателна, че и мъртавъ — той живѣе. Гледатъ го навсѣкъдѣ неговитѣ съврѣмenniци; вижда го и новото поколѣние, което непосредствено слѣдъ него настана; а като че ли и бждещитѣ нѣма да не споменаватъ Алека.

Дѣ не бѣше той? Като ученикъ и студентъ; като прокуроръ; членъ отъ настоятелството, а сжщеврѣменно душа на „Славянската бесѣда“; Македонски комитетъ, Книжовното дружество; участникъ въ всѣка видна корпорация — всѣко народно, всѣко патриотическо прѣдприятие; публицистъ и писателъ тъй увлѣкателенъ, щото и неприятелитѣ му го четѣха съ услада, а сжщеврѣменно тъй популяренъ, че почти не остана кжтъ въ България, дѣто има грамотни хора, да не прочетатъ нѣщо написано отъ него. — Той имаше свои опрѣдѣлени политически възгледи, но това ни най-малко му прѣчеше да бжде въ искренна дружба съ хора отъ всички партии. Това вече най-ярко се обрисова въ неговата „весела България“; тамъ всичкитѣ чрѣзъ него се търсѣха, па и той всичкитѣ намираше. Младини, въ строго прилична форла, и врѣмена, прѣкарани съ такава задушевность, че и днесъ всѣкой участникъ съ умиление си ги спомва.

Да, Алеко бѣше човѣкъ безъ поквара, българинъ — до забрава и приятель — до самопожертвуваность.

Ами неговата любовъ къмъ природата? Ето и тукъ той стои въ първитѣ редове. Намира, че на горскитѣ височини човѣкъ, поне врѣменно, бива далечъ отъ свѣтскитѣ суети и ви-

соко надъ всички обществени вони, слѣдователно, вѣнъ отъ града самъ се възхищава, обновява, па и другитѣ увлича. Трѣбваше само да се каже, че Алеко иска да води любители на „Черния-врѣхъ“; и веднага съ стотини хора—мжже, жени и дѣца трѣгваха, като на най-лека и най-приятна разходка. Това ходене на „Черния-врѣхъ“ сетнѣ стана традиционно. И тѣзи излети, може да се каже, спомогнаха най-много, за да се основе туристска задруга въ София.—И нашиятъ, Софийскитъ клонъ на Българското Туристско Дружество направи твърдѣ умѣстенъ актъ на своята организация — въздигна първия неизблѣнъ паметникъ на загиналия при с. Радилово Алека — постави си име „Алеко Константиновъ“.

Всичко туй си спомняме днесъ на 10-годишнината отъ неговата кончина. Централното настоятелство на БТД бѣше рѣшило да се отпразднува тая дата както подобава. Въ съгласие съ Софийския клонъ влѣзе се въ споразумение съ „Комитета по увѣковѣчаване паметъта на покойния Алеко Константиновъ“, да се установи надлежната програма. Рѣшено бѣше, между другото, да се устрои и вечеринка, обаче по твърдѣ сжщевени причини тя се изостави; — и по-добрѣ стана, защото като на вечеринка, трѣбваше да има и веселие. А какво веселие се прави тамъ, дѣто стои почти още отворенъ гроба на мжченика!

Прочее ограничи се отпразднуването 10-годишнината само въ църковни молитви за упокоение душата му. — Вмѣсто на 11. май, когато, като всенароденъ и училищенъ празникъ, всички сж заети съ празнуване, въ недѣля на 13. май имаше служба и панахида въ църквата „Св. Кралъ“, а оттукъ шествието отиде до гроба, дѣто се положи вѣнецъ и се изчетоха още молитви.

Колко просто на видъ, толкова трогателно въ сжщностъ бѣше туй поминание. Съ една душевна искренностъ всички, които бѣха дошли, благоговѣха прѣдъ паметъта. А тукъ имаше надошли почитатели отъ всички възрасти, отъ всички съсловия и мнозина почитатели, отъ които всѣкой имаше извѣстни мили спомени.—Отъ почитание къмъ Алека като туристъ всичкитѣ присжтствующи въ църквата, съ малки изключения и то по важни причини, отидохме до гроба пѣша. Тамъ умилиението бѣше общо и единодушно. Въ мълчанието се съдържаше всичката тържественостъ, защото, каквото и да се кажеше за покойния, все щѣше да се наруши искренността. Само единъ господинъ намѣри за добрѣ прѣдъ всички да изкаже трогателни мисли за покойния.

Заедно въ църковнитѣ молитви всички казаха отъ сърдце „Богъ да те прости, Алеко“. Казахме и ние сжщото за „Щастливеца“, на когото паметъта, дѣйствително, ще бжде за много години.

София, 15. май 1907 год.

Д-ръ Хр. Пиперовъ.

Алеко Константиновъ и българската природа.

Милиони чеда е родила майка България, отъ които мнозина сж ѝ заслужили въ различни отношения, но само двѣ сж отъ тѣхъ които сж се отличили съ особената си любовъ къмъ хубостта на тая майка България. Това сж двѣ дълбоко любящи и поетични души, които въ своитѣ произведения сж дали избликъ на горештата си любовъ къмъ хубоститѣ на отечествената природа. Тѣзи двама български синове сж *Любенъ Каравеловъ* и *Алеко Константиновъ*, Алеко Любенъ бѣше написалъ само стихотворението „Гора“, дѣто пѣе:

„Хубава си моя горо, меришешъ на младостъ,
Твойтѣ буки и джбове, твойтѣ сѣнки гжсти

И цвѣтята и трѣвитѣ, агнетата тлѣсти“
а Алеко да бѣ написалъ само подлистника „Какво? Швейцария ли?“ дѣто казва:

„ Да ми е да хвана цѣлия свѣтъ за яката, да го дотѣря дотука (Погановския манастиръ) и да имъ извикамъ: „Гледайте бе дураци, какво се врѣте изъ вашитѣ вмерисани градове и села!“

Само това, казвамъ, да бѣха написали, то би било достатъчно за да се обрисува тѣхната силна, безгранична любовъ къмъ България и нейната природа. Но това силно чувство диша навредъ отъ тѣхъ, съ него сж пропити всичкитѣ имъ произведения.

Подиримъ ли причината на тая силна отечествено-природна любовъ у тия видни наши писатели, то ще я намѣримъ освѣнъ въ тѣхнитѣ лични вродени качества, още и въ външнитѣ условия, въ които тѣ сж живѣли. Но тукъ ние ще се натъкнемъ на единъ поразителенъ случай: въ тия двѣ лица външнитѣ условия сж били тѣкмо противсложни едни на други. Тая разлика въ условията на живота на Любена и Алека, които, въпрѣки това, докарватъ еднакви резултати, ме прави при разгледването живота на Алека да не мога да прѣдолѣя на изкушението да го сравня съ тоя на Любена.

Любенъ Каравеловъ е роденъ въ пѣпа на Сръдна-гора, полъ високия Богданъ, между вѣковнитѣ букови гори и прѣлъ лицето на гордия Вѣженъ. Само 16—17 год. отъ живота си той е прѣкаралъ всрѣдъ тая роскошна природа, но тоя кратъкъ периодъ е отъ дѣтството му, когато душата е най-впечатлителна и за туй въ нея се запечатватъ спомени, неизгладими завсѣкога. И напуца той зави-наги своето отечество, съ неговитѣ красиви планински мѣстности. Остатъка отъ живота си той прѣкарва изъ рускитѣ полета и ромжнската

равнина, дѣто душата му копнѣе за планинска гледка, балканска вода и букова гора. И въ паметъта му се редятъ всички мили спомени за дѣтинството му, прѣкарано въ тия раскошни мѣста и той мислено се прѣнася въ оная изоставена страна; и повторно, въ фантазията си, той прѣживѣва тия моменти на естетична наслада и въ своитѣ творения възпроизвежда всичко повторно прѣживѣно. Така се раждатъ неговитѣ стихотворения „Гора“ и „Мургащ“ и повѣститѣ му „Българи отъ старо врѣме“, „Маминото дѣтенце“ и др. Описанията на мѣстноститѣ въ тѣхъ сж тѣй топли, тѣй свѣжи, като че авторътъ, кога ги описва, живѣе между описанитѣ мѣста, а не че той се е руздѣлилъ отъ тѣхъ завсѣкога прѣди цѣли 30 години и то на 16 годишна възраст! Могатъ новитѣ ни критици както щатъ да оцѣняватъ дарбитѣ и творенията на Любена, но само това обстоятелство би било достатъчно да ни покаже, колко е била силна фантазията на Каравелова и колко силно впечатлителна е била неговата натура още отъ дѣтинството му!

Като главенъ факторъ на това характерно явление трѣбва на първо мѣсто да диримъ въ дълбоко впечатлителната душа на Любена, която въ дѣтинството му е възприела природнитѣ образи и ги е запазила за прѣзъ цѣлия му животъ. Но не е достатъчно само впечатлителната натура, а сж необходими още и силни впечатления, които да произведатъ осѣщания. А тукъ лежи заслугата на хубоститѣ на нашата природа. *Любенъ* е съ топла любяща душа (какъ хубаво избрано име!), но той люби природата на своята бащиния само за това, че тя е хубава и трѣбва да се люби. Отъ ранна възраст той напуска райския кжтъ на своето отечество и се скита по чужди страни, но нигдѣ не намира мѣстностъ, която по хубоститѣ си да може да се равнява съ неговата Сръдна-гора, Старопланина и между тѣхъ долинитѣ на Стрѣма и Тунджа. И тогава душата му почва да копнѣе, да тжгува за тоя домашенъ край, загубенъ за него завсѣкога. И той възпѣва тия хубости, възпѣва ги като нѣщо хубаво и мило, но загубено, както любовникътъ възпѣва прѣждеврѣменно загиналата си любовница. И стиховетѣ му се лѣятъ тжжно, елегично, като:

„Хубава си моя горо, меришешъ на младость,
Но вселявашъ въ сърдцата ни само скръбъ и жалость!“...

или . . . „А Мургащъ е още черна, като черна врана;
Тя жалостно и печално гледа къмъ балкана“..

И като единствена надежда за възвръщане на загубеното у него се явява борбата за освобождението на отечеството му. Тогава всички тия планини, долини и гори ще бждатъ достъпни за него и за всички българи; тѣ ще могатъ безъ страхъ отъ турски золуми да се скитатъ изъ тѣхъ и да имъ се любуватъ. И той съ всичкия жаръ на любящото си сърдце се прѣдава на освободителната борба. Но уви, въ деня, когато вижда реализирана своята мечта, на която въ жертва бѣ принесълъ цѣлия си животъ, и кракътъ му стѣпя на свободната българска земя, животътъ му се покосява. Каква ирония

на сждбата! Но той заклопва съ спокойствие очи, доволенъ както всички идеални борци, чийто идеалъ е постигнатъ; сжщо и неговиятъ — хубава България е свободна. И въ послѣднитѣ дни отъ живота си той пише одата на Царь Александра:

„Изпълниха се моитѣ желаня,
Сбжднаха се моитѣ мечти,
Паднаха въ купъ безброй страдания;
А на всичко си виновникъ Ти!“ . . .

Ако Любенъ Каравеловъ е Любенъ Каравеловъ, т. е. поетътъ и борецътъ за България, човѣкътъ, който тури въ служба на родината си всичко, що имаше: умъ, знания, мишици, най-сетнѣ и живота си, защото умрѣ прѣждевременно отъ не посиленъ трудъ, то причината на това трѣбва да диримъ на първо мѣсто въ природнитѣ условия, дѣто той е видѣлъ за пръвъ пѣтъ Божия свѣтъ и е прѣкаралъ най-хубавото врѣме отъ живота си. Ако той не бѣше роденъ и отрасълъ въ Копрившица, това раскошно гнѣздо въ гиздава Срѣдна-гора, той нѣмаше да бжде Любенъ Каравеловъ. Но това се отнася не само до Любена. То е общо правило и се касае за всички наши ратници за възраждането и до борцитѣ за освобождение то ни. Дѣ сж раждани Раковски, Ботевъ, Левски и цѣлата редица отъ славни имена въ новата ни история, на-ли въ недрата на Стара-планина или Срѣдна-гора?

Ние видѣхме при какви условия се е зародила, развила и получила края си въ Любена любовта му къмъ отечествената природа. Сега нека видимъ, какъ е било това съ Алека, което е темата на нашата статия. Защото у него всичко е тъкмо обратното на това, що бѣ у Любена.

Алеко е дѣте на полето, на крайдунавската равнина. Който познава тая равнина, той знае, колко тя е еднообразна и уморителна за окото: отворенъ, неограниченъ хоризонтъ, който на сѣверъ постепенно се губи въ обширната ромжнска равнина, а въ прѣденъ планъ е ограничена съ сребристия „тихъ бѣлъ Дунавъ“. Това е била първата природна гледка, която се е прѣдставила прѣдъ очитѣ на впечатлителното дѣте. Колкото и да е монотонна и отегчителна за окото тая гледка, все пакъ тя има свой особенъ, специфиченъ характеръ, който не е можалъ да се не отрази въ характера и направиението на уроженеца ѝ; характеръ, който тъй сжществено го отличава отъ неговитѣ съврѣмenniци - съграждани.

Ако човѣкъ наблюдава по-подробно дунавската равнина отъ нѣкой нашъ крайдунавски градъ, то прѣдъ очитѣ му се изпрѣчва задъ Дунава крайрѣчния върбалакъ, задъ него равно поле, покрито съ пасища или обработени ниви, между които се бѣлѣятъ кщитѣ на нѣкое ромжнско село или градецъ, а задъ тѣхъ пакъ полета и полета, които постепенно се губятъ въ хоризонта, като се сливатъ съ небето. На човѣшкото око това поле се показва като нѣщо безкрайно и гледката му навѣва човѣка къмъ мисълта за безкрай-

ното и великото, сжщо тъй, както навежда човѣка гледката на морето. Но има сжществена разлика между тия два пейзажа: когато морето прави впечатление на нѣщо безкрайно, но подавяеще, унищожаете, което въ своитѣ бездни е погълнало толкова животъ и сила, отъ което навѣва мрачно чувство на човѣка, то впечатлението отъ безкрайното при дунавското поле е тъкмо отъ другъ характеръ: въ това безграницно поле кипи животъ, то е населено съ хиляди човѣшки сжщества, които чрѣзъ своя трудъ и съдѣйствието на природата оживѣватъ полето. И при гледката на тая равнина човѣкъ осѣща въ душата си единъ полетъ къмъ безкрайното и възвишеното, което чувство се смѣсва съ друго едно — любовъ къмъ човѣка и човѣшкия животъ, безъ която е безцѣлно всѣко възвишено стремление. И Дунавъ, който тече въ прѣдния планъ на пейзажа, показва естествения пътъ, по който човѣкъ може да се отдаде на своитѣ стремежи, не познаващи никаква международна граница, — чрѣзъ движение и то чрѣзъ движение тихо, безшумно, каквото е течението на тая рѣка. Ето какъвъ е билъ първиятъ отпечатъкъ отъ родната природа върху крѣжката душа на Алека и какъ тя е опрѣдѣлила насоката въ неговия животъ. Ето какъ въ него се е вродила тая любовъ къмъ всичко възвишено и идеално, нераздѣлно свързана съ гореща любовъ къмъ човѣка и всичко това въ една жива, жизнерадостна форма. Тукъ само е можалъ да отрастне „Щастливецътъ“ и въ дима на дунавскитѣ параходи да обикне парфюма на каменнитѣ вжглища.

Когато на 11-год. възраст Алеко напуска родния си градъ и отива да черпи наука въ прочутата тогава по цѣла България Габровска гимназия, той попада въ една природа отъ съвсѣмъ другъ характеръ, отколкото тая въ родното му мѣсто. Тритѣ години, прѣкарани въ тоя хубавъ старопланински кѣтъ, въ тая юношеска впечатлителна възраст, ще да сж дали подквасата на тая силна и характерна у Алека любовъ къмъ България и българската природа. Характерна казахме, защото Алеко съединява въ себе си двѣ нѣща, привидно противни едно на друго: любовъ къмъ всички страни и всички хора, а сжщеврѣменно голѣма любовъ къмъ България и българина. Неговата любяща и отзывчива душа не е могла да остане безчувствена къмъ нуждитѣ и страданията на всички хора — цѣлото човѣчество. Но за България и българина, които той отрано видѣлъ, опозналъ и обикналъ, той е отдѣлил по-голѣмо мѣсто въ своето сърдце. А съ идването си въ Габрово Алеко е разширилъ своитѣ познания за отечеството си и сънародницитѣ си. И разширилъ ги е той при много благоприятни условия: при една хубава планинска природа и при едно чисто-българско, честно и трудолюбиво население.

(Слѣдва).

В. Мирюлюбивъ.

Алеко Константиновъ.

(Човѣкъ, прѣводачъ и писателъ *).

Слѣдъ 40 — 50 години, когато литературния историкъ спре погледъ върху българската литература и животъ отъ края на XIX и началото на XX столѣтие, той ще бѣде поразенъ отъ единъ фрапантенъ фактъ: посрѣдъ единъ народъ отъ озлобени, настрѣхнали единъ срѣщу другъ хора; посрѣдъ мрачни и втѣнали въ злословия и интриги души, той ще съзре едно вѣчно весело и смѣяще се лице — и ще се пита: какъ е било възможно човѣкътъ съ тая блага усмивка, писателътъ съ тая топла душа да живѣе всрѣдъ такава човѣшка глутница и да не бѣде разкъсанъ отъ нея! И когато научи, че тоя веселъ гостенинъ на невеселия пиръ на българския свободенъ животъ е падналъ пронизанъ отъ братски куршумъ, той, може би, ще назове това твърдѣ естествено. Може би. Но ние, които знаемъ, какво бѣше за нашия литературенъ и обществено-политически животъ човѣкътъ и писателътъ *Алеко Константиновъ*, — за насъ той е най-непрѣжалмата отъ всички непрѣжалени жертви на кървавото десетолѣтие отъ историята на освободена България.

Алеко Константиновъ е живъ примѣръ за великата културно-историческа роль на злото въ живота на общества и за могъщото влияние на щастливия случай върху сѣдбинитѣ на отдѣлния индивидуумъ. Защото Алеко въ всичко, що го прави за насъ по-свиденъ отъ толкова други славни имена, е всецѣло рожба на тия два фактора: нашата обществено-политическа misère и външния потикъ или наврѣмната помощ на случая. Лишенъ отъ ония стимули, които правятъ отлични писатели и поети отъ доста посрѣдствени таланти; — лишенъ и отъ писателска амбиция и отъ любовъ къмъ творческитѣ „муки слова“, — Алеко би си живѣлъ въ „щастлива“ безизвѣстность и, въпрѣки своитѣ велики и всестранни дарби, не би почувствувалъ никога вътрѣшната потребностъ да сподѣли съ свѣта своитѣ чувства и болки, ако не бѣ усѣтилъ на себе си и на своитѣ близки грозната рѣзка на общественото зло и ако — това е второто — сѣдбата или случая не бѣ му пратила въ най-критическитѣ за него минути братска рѣзка, която да открие жизнени цѣли, за каквито той — който гледаше на живота, като на веселъ пиръ — никога, може би, не е и помислялъ. Не само поради своята особена (бихъ я нарекълъ „Алековска“) скромность: смѣсь отъ висша гордость и самоупова-

*) Изъ съчинението „Алеко Константиновъ“, литературенъ силуетъ, 1907 г.

ние съ прѣзрѣние къмъ свѣта и успѣхитѣ въ него —, но и вслѣдствие на своя твърдѣ активенъ, насоченъ навънъ, къмъ практическа дѣятелностъ натиурель. Чуждъ за сантименталности и врагъ на мъгливото и неуловимото — на въздушнитѣ кули—, той притежаваше въ най-висока степенъ оня здравъ смисълъ, който отъ една страна го правѣше способенъ бързо и вѣрно — съ окоето па практикъ — да прѣцѣнява явленията на живота, но отъ друга заплашване да погълне, да заглуши всички по-високи негови духовни стремления. И Алеко дѣйствително е билъ — не единъ път — на края на пропастьта, както ни разказва неговия интименъ — едникия интименъ за неговитѣ душевни кризи — другаръ, Пенчо Славейковъ, въ своитѣ „Спомени и бѣлѣжки“*). На това свое отнасяне къмъ живота и въобще на своята безкрайна любовъ къмъ него дължи Алеко Константиновъ не само туй, дѣто личнитѣ нещастия не го сломиха, но нѣщо много по-важно: — на него дължи той и особенія характеръ на своето творчество, т. е. онова, което го отличава тѣй рѣзко отъ всички негови събратия — били тѣ по-силно или по-слабо одарени отъ него. Измежду нашитѣ писатели съ значение той е, може би, едникия, който не е чувствувалъ своето писателство като „тежъкъ кръстъ“, като „зла орисия“. Никога той не изчезна въ писателството; то не стана за него нито професия, нито цѣль на живота. Животътъ си бѣше за него животъ и литературата — литература, и макаръ живота не малко да прѣчеше на писателя, но — което е по-важно — писателя не прѣчеше на човѣка да живѣе... Съкашъ на прѣдчувствие на близъкъ край, той бързаше да се нарадва на живота, бързаше да се наживѣе. Върху тая страна на неговата натура бѣха безсилни да повлияятъ и личнитѣ негови неволи, които отрано бѣха затворили устата за жалби и ропотъ противъ сѣдбата. Весель и жизнерадостенъ понесе той своя кръстъ и спотай дълбоко въ гърди своитѣ болки, по примѣра на всички несломени отъ живота страдалци. Не измѣни въ нищо неговото отношение къмъ живота и дълбоката социална скръбъ, — болката за чуждитѣ, за народнитѣ неволи и страдания, — оная скръбъ, която все повече го овладѣва отъ 1894 година насетнѣ и която пълни ония негови творения, които му спечелиха всеобща обичъ и съ които той е влиялъ най-мощно и най-благоотворно върху своето врѣме — неговитѣ политически фейлетони.

* * *

Алеко Константиновъ почна своитѣ литературни занятия съ прѣводи изъ Пушкина, Лермонтова и Некрасова още къмъ края на осемдесетитѣ години. Неточно би било обаче да считаме тия занятия за начало на неговата литературна кариера

*) Гл. Алеко Константиновъ, Съчинения Т. I.

Това е само игра на перото на литературенъ левъ, прѣдназна-
ченъ за великитѣ подвизи. И друго: тия прѣводи не стоятъ
въ никаква прѣка връзка съ сѣщинското негово писателство:
то се роди независимо отъ тѣхъ, подъ влияние на стимули отъ
сѣвсѣмъ друго естество. И прѣводитѣ на Алека, както е знайно,
не му създадоха никаква литературна извѣстность, макаръ да
сж — не само за врѣмето си — между най-добритѣ поетически
прѣводи на българската литература. Но — любопитенъ фактъ,
твърдѣ характеренъ за Алека: той става прѣводачъ — както
по-сетнѣ става и белетристъ — не тласканъ отъ собствена вж-
трѣшна потрѣбность, а чрѣзъ вѣншни — случайни — побуждения
и обстоятелства. Не отъ липса на воля, но вслѣдствие на оная,
бихъ рекълъ, женствена свѣнливостъ, която тѣй хубаво му
стоеше, даже и когато имаше въ нея малко кокетство, и отъ
която той се освободи само слѣдъ врѣме и то пакъ не напълно.
Пенчо Славейковъ, неговия литературенъ менторъ по онова
врѣме, разказва въ своитѣ „Спомени“, чрѣзъ какви срѣдства
е смогналъ да побѣди тая свѣнливостъ, — какъ е трѣбовало да
се съгласи на невинната мистификация да бжде поставено и
неговото име, като име на прѣводачъ, за да склони Алеко да
публикува своя прѣводъ на „Демонъ“. Безъ въздѣйствието и
примѣрътъ на по-младия, но увѣренъ въ себе си другаръ,
„скромничкиятъ, свитичкиятъ“ Алеко (както самъ обичаше да
се нарича) едва ли е щѣлъ нѣкога да помисли за авторско име
и за писателска работа; а и да би помислилъ, не би намѣрилъ
въ себе си енергията, ни амбицията да осжществи своя помисълъ.

Поетическитѣ прѣводи на Алека, покрай недостатѣцитѣ,
присжщи на всѣка първа работа, иматъ това рѣдко качество,
че прѣдаватъ въ голѣма степенъ дѣхътъ на оригинала. Въ това
тѣхно качество е тѣхната цѣна. Грѣшкитѣ спрѣмо текста на ори-
гинала всѣки школьникъ може да открие и всѣки литературенъ
критикъ да поправи, но само сродния гений може да долови
дѣхътъ и да го прѣдаде въ родна рѣчь. Такива кангениялни
прѣводи живѣятъ и се развиватъ и усвѣршенствуватъ въ про-
дължение на поколѣния. Така Шлегеловия прѣводъ на Шек-
спира, отъ едно столѣтие насамъ, е прѣтърпѣлъ толкова по-
правки, че въ него не е останало друго нищо, освѣнъ Шекспи-
ровско-Шлегеловския духъ. Така Жуковски прѣведе на руски
Омировата Одисея несравнено по-добрѣ нежели Гнѣдичъ —
Илиядата, макаръ Гнѣдичъ да знаеше езика на Омира, а Жу-
ковски е прѣвеждалъ отъ нѣмски букваленъ прѣводъ на Рюкерта.

За пълнота, ние ще изброимъ прѣводитѣ на Алека въ онзи
редъ, въ който тѣ сж публикувани въ „Библиотека Св. Кли-
ментъ“ и който, прѣдполагаме, е и редътъ на тѣхното извър-
шване: Полтава (А. С. Пушкинъ), Споръ, Бѣглець (М. Ю. Лер-
монтовъ), Бахчисарайскій фонтанъ (А. С. П.), Рускія женщины
(Н. А. Некрасовъ), Демонъ, Мциры (М. Ю. Л.), Тартюфъ (Мо-
лиеръ).

Пропущаме единъ-два незначителни поетически прѣводи, за да споменемъ забравениятъ отъ всички неговъ прѣводъ на „Rabagas“ (въ българския прѣводъ „Партиитъ въ Монако“), политическа комедия отъ Викториенъ Сарду. Този прѣводъ извършенъ отъ Алека въ края на 1892 и началото на 1893 год. по поръчка на редакцията на сп. „Мисълъ“ и по изборъ на г. Ст. Михайловски (който по онова врѣме зимаше живо участие въ редактирането на списанието), не е безъ значение за бъдещия авторъ на политическитъ фейлетони. За пръвъ пѣтъ въ тая драма се е срѣщналъ Алеко съ ония типове на политическо хамелеонство, които по-сетнѣ така майсторски изобрази и въ „Бай Ганю“ и своитъ фейлетони.

Съ ходенето въ Парижъ (1889) и още повече съ ходенето въ Прага (1891) у Алека се почна единъ продължителенъ бродѣжъ, който достига своята висша точка въ пѣтуването му къмъ Новия Свѣтъ (1893) и безъ малко щѣше да го доведе до авантюрата на едно околосвѣтско пѣтуване. Въ пѣтнитъ му очерки „До Чикаго и назадъ“ тоя бродѣжъ намѣри своя худо-жественъ изразъ и своето успокоение. Тия три пѣтешествия образуватъ важни етапи въ неговото духовно развитие — и тѣ най-вече сж му спомогнали да намѣри себе си, да надникне по-дълбоко въ своята душа и да открие тамъ и си уясни сжщинскитъ свои стремления. Има натури, които само душевни покруси или мощни впечатления сж въ състояние да раздвижатъ до вглѣбини и пробудятъ за новъ животъ; натури чужди на безшумна, сѣкашъ спонтанна, еволюция; натури, които намиратъ вселенната въ себе си и изъ своитъ душевни вглѣбини извличатъ най-великитъ трагедии на човѣшкия животъ. Алеко бѣше, напротивъ, типъ на натури, които получаватъ отвѣтъ най-силнитъ тласъци на своето развитие. Но за да се пробудятъ дрѣмящитъ въ него велики душевни сили, не бѣ достатъчно да го изтрѣгне случаятъ или сждбата — отъ суетата на живота и да му посочи истинското негово призвание. Нуждна била и приятелска ржка да го поведе, и многократни подсѣщания, и дори материални неволи.

Просто невѣроятно е, че първото дѣло на тоя противъ воля писателъ е могло да бѣде едно толкова увѣрено написано и така художествено конципирано творение, каквото е „До Чикаго и назадъ“. То е една пѣсенъ на животъ, която съ първитъ акорди заплѣнява читателя и го държи докрай въ властѣта на своитъ омаи и не му дава да поеме дѣхъ. Такъвъ вихренъ животъ, такова движение Алеко вече не създаде въ никое друго отъ по-сетнѣшнитъ свои дѣла. Четете напримѣръ тая безподобна картина на „Ниагарския водопадъ“, дѣто нѣма никакво описание, а всичко е непосредственъ животъ: — вие живѣте

нервния трепетъ на автора, който ви кара да чувствувате това събитие като нѣкаква неземна дѣйствителностъ, — като сбжднатъ блѣнъ, считанъ все пакъ, и въ тая минута на душевно пиянство, за измамливъ сънъ.

„Ниагара! Дай Боже всѣкому да изпита такива блажени чувства, каквито изпитахъ азъ, като приближавахме Ниагарския водопадъ, а още повече — когато блѣсна съ всичкото си величие прѣдъ очитѣ ми това чудо на природата! Единъ часъ прѣди да стигнемъ Suspension Bridge — станцията до водопадитѣ, кондуктора ни прѣдложи купони за фиякри, съ които въ продължение на четири часа ще се разхождаме, за да изгледаме водопадитѣ отъ всичкитѣ главни пунктове. За това удоволствие му заплатихме 6 долара. Щомъ стигнахме на станцията, прѣдадохме на съхранение ржчнитѣ си багажи, качихме се въ едно широко купе и потеглихме . . .

„Не съмъ любилъ и не зная, какво сѣща човѣкъ, когато му прѣдстои, слѣдъ дълго отсъствие, да се срѣщне съ прѣдмета на своята любовъ; какво чувствува той при първо произнасяне на взаимностъ; не съмъ се женилъ и не зная, какво сѣща момѣкътъ, като огива подъ вѣнчило или като прѣстѣпя прѣдъ прага на новия животъ . . . Но зная, че когато нашия фаятонъ потегли къмъ водопадитѣ, мене ме обхвана до такава степенъ нервно вълнение и нетърпелива жажда, щото, ако въ този моментъ се отворѣха небесата и св. Петръ ме повикаше да ми отвори вратата на рая, азъ би му извикалъ: „Махни се съ твоя рай, остави ме да видя Ниагара! Нигара, която възбуждала въображението ми отъ дѣтинство и за която само съмъ ублажавалъ щастливцитѣ, като не съмъ допускалъ и мисль, че ще я видя нѣкой пжтъ. Ниагара — чудната игра на природата, която привлича хиляди европейци въ Новия Свѣтъ — ето я прѣдъ мен! Колелата на нашето купе не ще успѣятъ да се обърнатъ и сто пжти, и прѣдъ очитѣ ми ще прѣдстане картината . . . дали въ единъ отъ хилядитѣ варианти, каквито трепетно рисувахе въображението ми? Ние вървимъ по една закривена алея. Прѣдъ насъ и слѣдъ насъ тържествено, плавно, като че подъ тактъ на музика, се движатъ, съ кола и пѣша, пристигналитѣ отъ далечни краища любители на природнитѣ красоти. Нѣкои пристигнали по-рано, връщатъ се вече. Щастливци! Тѣ сж видѣли Ниагара. И оназа осемдесетъ-годишна бабичка, която едва пристѣпва, поддържана отъ внуцитѣ си, и тя дошла да види и видѣла вече чудеснитѣ водопади; това е било, види се, послѣдното и желание, тя го постигна и сега спокойно ще се прости съ живота . . .

„Чуваме глухо бумтене на падающа грамада вода. Между дърветата заблѣскаха запѣненитѣ кждрици на текущата по наклонна камениста плоскостъ вода. Минуваме единъ мостъ. Рѣката около стотина метра ширина блесна прѣдъ насъ, запѣнена и буйно устремена, между хиляди камъни, къмъ пропастьта, прѣдъ която се издига една грива отъ разбита млѣчна пѣна и изчезва . . . Насрѣща виждаме единъ брѣгъ, който съвсѣмъ отвѣсно се губи въ дълбочи-

ната. Това е Канада. Виждатъ се хотели, живописни вили, пръснати самъ-тамъ около роскошния паркъ на Виктория.

„Ние кривнахме изъ алеята и всичко се изгуби; усилва се само подземното бумтение. Колата спрѣха. Слѣзохме и, по указанието на возача, тръгнахме изъ една пжтека между дърветата. Откри се пакъ канадския брѣгъ задъ пропастьта; ние виждаме вече дъното на този брѣгъ; ето и водата, мжтна, зелена, изиграла си вече ролята, уморена, но още запѣнена, отива лѣниво на почивка къмъ водопада. . . . Гърмътъ прѣдъ насъ дотолкова се усилва, щото, за да се чуемъ, ние викаме. — Нѣколко стълби надолу, една каменна полукръгла ограда . . . и Ниагарския водопадъ! Ето го!! . . .

„Много минути се изминаха, додѣто се свѣстимъ! Всички наблюдатели бѣха вѣщпенени, като въ жива картина! Не очудване, не възхищение, не! Едно безгранично благоговѣние бѣ отпечатано въ лицата на всички. Всички лица бѣха сериозни, излека блѣди и като че изтрѣпнали! Каго че не прѣдъ творението Божие, а прѣдъ самия Богъ бѣха изправени! . . . Който може, нека опише тази картина; който може, нека я фотографира, нека я нарисува... Азъ не мога.

„Прощавай, Ниагара! Много е кратъкъ живота, за да имамъ надежда още веднажъ да те видя! . . . Изпи цѣ нзия локомотивъ, потегли тренъгъ, завъртѣ се околността, завъртѣ се гарата и покри водопадитѣ!!“

Въ тоя темпъ и съ такава реліефность е написанъ цѣлия очеркъ „До Чикаго и назадъ“. Прѣдъ васъ се редуватъ най-разнообразни картини — авторътъ ви изправя ту прѣдъ фееричното зрѣлище на Нюйоркското пристанище, ту посрѣдъ улицитѣ на триединия градъ, — ту ви води изъ лабиринта на Чикагското изложение и ви прави непосредственъ зритель на адската връва тамъ и на неуловимата за перото бърканица отъ езици, вѣри, народи, викове, облѣкло и т. н. и т. н., ту прониква съ васъ въ подземията на държавната банка, да видите съ тѣлесно око метала, който, самъ мъртъвъ и бездвиженъ, е първоизточникъ на всичкия тоя шемеденъ животъ и движение. И онова, което поставя тия пжтни картини неизмѣримо високо надъ безбройнитѣ описания на пжтешественици и въ което се крие тѣхната художествена тайна, е, че фокусъ на нашия интересъ не е външното, не е сензацията съ неведѣни чудесии на природата и културата, но е душата на поета. Животътъ на тая душа, чувствата, впечатленията, които тя прѣживѣва, — ето сжщинското зрѣлище, ето сжщинската драма, която се развива прѣдъ насъ и която сами ние прѣживѣваме.

* * *

Три нѣща главно опрѣдѣлятъ значението на единъ писателъ въ литературата, на която принадлежи:

1. Композицията на неговитѣ творения, тѣхната художествена цѣлостъ и вжтрѣшната разпоредба;

2. Неговата творческа сила — количеството и особено психологическата глѣбина и културно-историческа вѣрност на създаденитѣ отъ него характери;

3. Неговиятъ стилъ — особенитѣ начинъ, по който той гледа на нѣщата и дава изразъ въ своитѣ творения на своята и тѣхната природа.

Въ композицията на своитѣ произведения Алеко е най-слабъ; поне най-много грѣшки и недостатѣци прѣдставяватъ неговитѣ работи откъмъ художествена цѣлостъ и вѣтрѣшно организиране. Че за неговото непосредствено художническо чувство композицията не е била чужда отъ самото начало на неговото писателство, това ни доказва първата му работа — „До Чикаго и назадъ“. Но тамъ то е повече плодъ на случай или на природа, а не на изкуство, и едвамъ въ послѣднитѣ свои фейлетони той се възмогва до съзнателна художествена закрѣпленостъ. Въ „Бай Ганю“ липсува всѣка композиционна работа и всѣка цѣлесъобразна вѣтрѣшна разпоредба, диктувана отъ художествени цѣли; отдѣлнитѣ части, сами работени безъ планъ, само по внушение на минутата, не образуватъ взети наедно едно цѣло. А ранната смъртъ не му позволи да реализира замисленото отпослѣ художествено прѣтворяване на това свое любимо дѣте. Но вземемъ ли въ внимание, че Алековото писателствуване трая едвамъ четири години — отъ втората половина на 1893 до май 1897 г. — не можемъ да не признаемъ, че и въ това отношение Алеко надминава много свои събратия. Никой отъ нашитѣ белетристи въ толкова кѣсо врѣме не се е издигналъ до такава висота, а отъ поетитѣ — може би, само двама-трима.

По творческа мощъ Алеко стои въ първитѣ редове на българската литература. Наистина, като изключимъ характера на бай Ганя, чиято психология е доста груба и самиятъ типъ не е закрѣпленъ, той не е създалъ нито единъ детайлиранъ характеръ; но колко обществени типове, колко индивидуални силуети е очерталъ той, често съ единъ единственъ нехаенъ замахъ на перото си: — като почнете отъ набързо нахвърленитѣ, релефни като бронзови изваяния, фигури въ „До Чикаго и назадъ“ и свършите съ „обожателя“ на Солунската митница въ „Разни хора, разни идеали“. И неговитѣ лица не сѣ прости имена, не сѣ безплътни сѣнки, не сѣ и публицистични манекени, но иматъ индивидуаленъ обликъ и индивидуални чувства. А какъвъ интензивенъ животъ, каква сила и реалностъ е способенъ той да даде на своитѣ създания, — това най-дрѣбръ показва пакъ неговия „Бай Ганю“, — въпрѣки всички прѣкалености и несъобразности, отъ които страда това негово творение.

Най-сетнѣ, по стилъ Алеко заема изключително положение въ нашата литература и нѣма съперникъ досега. Но думата стилъ има двѣ твърдѣ различни значения. Тукъ ние не говоримъ за стилъ въ смисълъ на езиковна и синтактическа

красота на фразата. За стилъ въ този смисълъ, като положително качество, у Алека едва-ли може да става дума. До индивидуална, изящна и прецизна рѣчь той се издига само на отдѣлни мѣста; немарливата фраза, неправилия изразъ не сж у него голѣма рѣдкостъ. Прочее не за тоя школенъ смисълъ на думата говоримъ ние, а за онзи стилъ, за който Buffon е казалъ великата, често криво разбираана и криво цитирана дума: „Les connaissances, les faits et les découvertes sont hors de l'homme, le stile est l'homme même“. Говоримъ за стила като отражение на начина, какъ поета чувствува нѣщата, какъ той се отнася къмъ най-всѣкидневни явления. Въ тоя смисълъ на думата Алеко е вълшебникъ на стила, способенъ да накара читателя, както никой другъ — освѣнъ може би, Пенчо Славейковъ въ своята проза — да прѣживѣе илюзията на физическа близостъ, на непосредствено общение съ автора. Стилъ въ тоя смисълъ е равнозначно съ отсъствие на всѣки стилъ — и у Алека той не е нищо друго, освѣнъ неговата собствена човѣшка природа, която ви се усмива съ благата Алековска усмивка въ всѣки редъ, написанъ отъ него, и ви казва: „Не ме ли познавате? Азъ съмъ кръвь отъ кръвта и плътъ отъ плътта му“. Сжщата непринуденостъ, сжщата топлота и задушевностъ. Затова всички Алекови творения дѣйствуватъ съ такава неотразима сила върху всѣкого; — не чрѣзъ думитѣ, а чрѣзъ онова неизразимо нѣщо, което не се долавя съ думи, което извира изъ самото сърдце на поета и прониква въ чуждитѣ сърдца. И ако има писателъ, когото ние обичаме, когото носимъ въ сърдцето си, той е Алеко Константиновъ. Тамъ сме му издигнали ние и нержкотворенъ паметникъ. И на тоя паметникъ сж изписани три реліефа, тритѣ образа, които ни е оставилъ Алеко за себе си. Единиятъ образъ е безгрижния нехайникъ на „До Чикаго и назадъ“; другиятъ образъ е веселия осмивачъ на простащинитѣ и лукавствата и безочливоститѣ на нашия едноутробенъ братъ бай Ганю Балкански; третиятъ образъ е смръщения, изкривенъ отъ болезнена усмивка ликъ на обществения дѣецъ и фейлетонистъ, почувствувалъ въ своята велика душа позора на своето врѣме и жигосалъ тоя прзоръ въ своитѣ дивни пѣсни-фейлетони. Писатели и поети ние сме имали и ще имаме много по-велики отъ Алека. Но ние нѣмаме и кой знае, да-ли нѣкога ще имаме писателъ, който да пише така съ кръвта на сърдцето си, както пишеше Алеко. И затова въ него бѣ се вселилъ светия духъ и бѣ направилъ отъ неговата душа органъ на българската народна душа.

Н. Тантиловъ.

Първиятъ излетъ на Алека на Черния-връхъ.

Бѣше 11. юлий 1889 г. Имамъ свободно отъ служба време само 5 дни. Въ горещата и прашна София не се стои. — Алеко вече не бѣше прокуроръ, — работѣше дома си въ малката кжщичка на „Дондуковъ-Булевардъ“ и, мила, прѣзъ това време съ помощта на Пенча Славейковъ прѣвеждаше Лермонтовия „Демонъ“. Отивамъ при него да му прѣдложа да използваме заедно моитѣ свободни дни нѣкъдѣ въ полето. — Бѣхъ напълно увѣренъ, че той ще се съгласи, защото знаехъ вече любовта му къмъ природата — бѣхме се запознали на Драгалевския манастиръ и бѣхме сподѣлили чувствата си за „чудната хубость“ на манастирската мѣстность, съ желание да видимъ и други подобни височини съ приятни изгледи, каквито прѣдполагаме, че все ще има около София. Зашто прѣзъ това време околността на столицата твърдѣ малко се посѣщаваше отъ насъ, градскитѣ хора; това се считаше като право на живущитѣ тукъ чужденци и ние гледахме на тѣхъ като на такива, които въ обиколкитѣ си около София търсятъ срѣдства да убиватъ праздного си време — отъ слободия.

Въ 15 минути съглашението между Алека и мене бѣше свършено; по руската 3 верстова карта маршрута съставенъ, разбира се, за мѣста, които ни единъ отъ насъ не познаваше и времето за трѣгване на утрѣшния день уговорено. — На 12. юлий 5 часа сутрѣнъта се срѣщаме въ „Борисовата градина“ съ по една тояга въ ржка, по единъ вързопъ най-скромна провизия, колкото за единъ день, макаръ че щѣхме да ходимъ 5 дни, и съ картата въ джеба за водачъ. Радость почти дѣтска ни обладаваше. — Къмъ 10 часа бѣхме въ Германския манастиръ. Послѣ пладниъ газимъ Искѣра къмъ Панчарево — мостъ за минаване не търсимъ, понеже считаме, че прѣчки за насъ не съществуватъ. — Намираме, че по своята дивна хубость Панчарево е рай на земята и мечтаемъ, какъ ще прѣдаваме впечатленията си на наши приятели, като считаме себе си първитѣ щастливци, които сме открили тоя кжтъ на дивна хубость! — Продължаваме пакъ си къмъ Кокаляне и привечеръ прѣдъ насъ се открива, дѣйствително, омайната картина на искърското буйно лакатушене между високитѣ канари и въ висинето насрѣща ни, между една

привлекателна гора Кокалянския — Урвишки манастир, към който се стремимъ, водими отъ картата си.

Забравихме хубоститѣ на Панчарево. Тукъ сме вече въ възхищение, а Алеко е въ силно възбуждение и поетическо настроение. Той веднага прѣнесе въ въображението и мечтитѣ си на нашия Урвичъ всичкитѣ английски гуристи. За начало къмъ това рѣши, че ще създаде Урвичъ-клубъ, както има и Алпийски клубове. И, наистина, слѣдующата година на 11. май, когато всждѣ въ природата блика животъ и младостъ, той водѣше вече на сѣщото мѣсто, царството на неговитѣ забравки, които много обичаше, своята рожба Урвичъ-клубъ. Импровизира и Урвишки маршъ. Въ своето възхищение, сѣкашъ че обгръщаше всичко около си и като че ли самъ растѣше заедно съ височинитѣ. — Тоя Урвичъ-клубъ, въ който влизаха и любезни славяни отъ други народности въ София, просъществува седемъ години, и всѣка година на 11. май подновяваше силитѣ си тамъ. Обаче на 1897 год. Алеко не дойде съ своитѣ Урвичи — той отиде въ Радилово...

Повтарямъ, че при първото приближаване на насъ двама ни къмъ Урвишкия манастир, — Алеко бѣше въ силно възбудено състояние и поетическо настроение. Туй, че мръква, че имаме още да вървимъ по стрѣменъ каменистъ и не познатъ балкански пѣтъ, че почна отдалечъ да се свѣтка и гърми, малко искахме и да знаемъ. Но когато съвсѣмъ се стѣмни и блисна пороенъ дъждъ и свѣткавици — гърмотевици се разнасяха около насъ въ балканската самотия, видѣхме, че малко на рискъ сме го ударили. Обаче възбуденото състояние и веселото настроение не ни напустна, напротивъ, още повече се усили, когато къмъ 11 часа бѣхме вече въ сушина въ килията на дѣда игумена, облѣчени не зная въ що, за да могатъ да се изсушатъ мокритѣ ни дрехи, които съблѣкохме веднага.

На 13. имаме голѣма почивка въ манастиря, разбира се, безъ да се спремъ въ него; обикаляхме цѣлия день по височинитѣ и обмисляхме плана за прѣдстоящото качване на Витоша. Прѣзъ деня имаме срѣца — обѣдъ съ дѣда игумена по ливадитѣ надъ манастиря; тамъ, при весело настроение, Отецъ Пантелеймонъ, който има щръкнали и не съ особено старание срѣшени коси, при това малки очи, но съ силенъ погледъ, ни разказа анекдоти, отъ които се виждаше, че той още не се е рѣшилъ да стане нѣкога пустиненъ жителъ, макаръ че отдавна живѣе въ манастиръ и въ гора. Нѣма съмнѣние, че при подобно едно своенравствено настроение той не ни даде никакви свѣдѣния за Витоша, защото тя не е вещь, къмъ която да се е стремѣлъ нѣкога да я познае, за да получи нѣщо отъ нея.

Прѣношувахме на мандрата подъ манастиря, разбира се, като имаме за постеля сѣно, а за покривка — свода небесенъ, защото не счетохме за нужно да носимъ мушамы, палта и пр. На 16. прѣди слънце потеглихме къмъ село Желѣзница, дѣто открихме едни много горещи извори и оттамъ се закатерихме по сгъръннатата нагорѣ. Въ селото на механата видѣхме само една бабичка: всички селяни бѣха

вече въ полето и тя ни даде цѣнния куражъ, че като насъ момчета за три часа могатъ да се намѣрятъ на „Черния-врѣхъ“. Това май не излѣзе тъй вѣрно, но все едно, ние бѣхме доволни, защото, като си бѣхме изплѣзили езицитѣ, все поглеждахме часовника, да-ли сж се минали три часа. Тѣ наистина минаха, но вмѣсто цѣлѣта на пжтя ни отдалечъ се показаха 10 овчарски кучета, а ние само двама съ по една тояга. Кучетата бидоха привикани отъ овчари-арнаути, които ни посрѣщнаха въ колибата си, разхладиха ни съ кисело млѣко, разприказаха ни на турски езикъ, защото българи не знаятъ, за политика, като смѣсиха Австрия и Русия; разбира се, въ приказкитѣ си се стараеха да узнаятъ, какви сме, кждѣ отиваме и защо; позна се, че хвърлиха жаденъ погледъ, ако могатъ по арнаутски да ни поразтаракуватъ и ни поотупатъ, обстоятелство, което доволно ни поразтрепера, но се успокоихме, като се поотдалечихме отъ тѣхъ, слѣдъ като за киселото млѣко имъ дадохме 5 лева бакшишъ.

Слѣдъ голѣмата умора, но безъ особени приключения, къмъ единъ часа бѣхме на точка, отъ която, като гледахме околността, споредъ свѣдѣнията, които имаме, заключихме, че сме на „Черния-врѣхъ“. Тукъ, капнали отъ умора и отъ силна горещина, наистина, мъчно можехме да разсждаваме, нѣ впечатлението и възхищението, особено на Алека, бѣха такива, каквито мъчно могатъ да се прѣддадатъ. Тѣ се само чувствуватъ и то въ момента, въ който се изпитватъ.

Като поотпочинахме, хапнахме, пийнахме водица, тъй като подкрѣпително спиртно питие не считаме за нужно да носимъ, и като ни пообрули вѣтъра, тръгнахме изъ незнайната Витоша, по направление къмъ западъ. Скитанията ни, изгубванията на всѣка посока, откриванията на нови и нови омайни кжтове и възхитителни гледки се редѣха едно слѣдъ друго. — Алеко замечта слѣдующия празникъ да събере приятели, но непрѣменно съ сѣмейства и съ музика и да дойдатъ пакъ тукъ; толкова се бѣше захласналъ, та мислѣше, че панорамитѣ, които ни се откриваха, сж прѣдъ самата София. Но слѣдъ тѣзи възхищения за насъ наставаше пакъ тѣжното впечатление, че сме се изгубили въ Витоша: — картата вече не ни помагаше, па и за вечеря нѣмахме нищо; имаме тукъ-тамъ и малки прѣмѣждия, но никой звѣръ не видѣхме, освѣнъ една змия, която убихме за развлѣчение. Помирихме се вече и съ мисълѣта, че нощѣта ще прѣкараме въ пълна неизвѣстность, въ страхъ и отсрѣща съ мечки. Но не прѣставахме да блуждаемъ напредъ. Най-сетнѣ, къмъ 10 часа далечъ прѣдъ насъ заблѣснукаха свѣтлини. Радостѣта ни нѣмаше край. Слѣдъ половинъ часъ бѣхме въ Владая. — Значи, за единъ день, 14. юлий, прѣбродихме цѣла Витоша, която за насъ бѣше една омайна гледка, но се оказа, че е и не малко опасна дѣйствица.

Въ Владая, щомъ седнахме, отъ какво бѣше, не зная, Алеко се разтрѣпера и прѣтегли прѣзъ нощѣта една крапивна трѣска. На 15. май си почивахме по рѣката въ Владая, дѣто Алеко ми чете и си поправи критиката на „поемата на злото“ отъ Ст. Михайловски; и на 16. крачихме вече къмъ София съ съжаление, че не можемъ да дишаме повече съ широко разтворени гърди витошкия въздухъ,

макаръ и да прѣтърпѣхме толкова неприятности, които като че ли бѣхме изпитали на сънъ, а не въ дѣйствителность.

Чисто, невинно, почти дѣтски възхитително бѣ това пътуване. Но затова то постави началото на голѣмитѣ излети отъ София за „Черния-врѣхъ“, а заедно съ това се турна основата на организираната туристика. Подиръ една година ние бѣхме пакъ на сѣщото мѣсто и съ по-голѣма компания; Алеко бѣше все тѣй възхитителенъ, все жизнерадостенъ, но екстазътъ при първото посѣщение вече липсваше; той само разправяше за него и като че ли не бѣше на сѣщия „Черния-врѣхъ“. Слѣдъ това той стана създателя на екскурзии къмъ „Черния-врѣхъ“ и искаше да води все нови и нови компании, за да поживѣе наново съ чувствата на тѣзи, които прѣвъ пътъ отиватъ тамъ.

Ежегодно ставатъ голѣми излети на Витоша, а ти, мили Алеко, вече 10 години почивашъ отъ всичко, макаръ и да имаше още много да вършишъ! Богъ да те прости!

София, 7. май 1907 год.

ВЪВЕДЕНИЕ.

Почетенъ членъ на БТД. — VII. сборъ на БТД прѣдъ видъ голѣмитѣ заслуги, които г. д-ръ Ал. Теодоровъ (сега секретаръ на Св. Екзархия въ Цариградъ) има къмъ БТД, на което редъ години е билъ прѣдседателъ и е ратувалъ много за туризма въ България, единодушно го провъзгласи за почетенъ членъ на дружеството.

Най-дѣятеленъ клонъ отъ БТД. — На сѣщия сборъ се рѣши да се поздрави Търновския клонъ „Трапезица“ като най-дѣятеленъ клонъ на БТД.

Новото централно настоятелство на БТД. — Понеже г. д-ръ Ал. Теодоровъ напусна София, затова той излѣзе отъ настоятелството и по жребие излѣзоха отъ него още трима членове: г. г. С. Д. Скрински, Ник. Тангиловъ и Ст. Цачевъ. При избора на четирма членове отъ настоятелството се

прѣизбраха послѣднитѣ трима и новъ се избра г. М. Лъсковъ — директоръ на бълг. търговски музей. Членоветѣ отъ центр. настоятелство си разпрѣдѣлиха длѣжноститѣ по слѣдния начинъ: прѣдседат. — д-ръ Хр. Пиперовъ, подпрѣдседателъ — Ник. Тангиловъ, редакторъ — С. Д. Скрински, секретаръ — Ат. Джанановъ, касиеръ — Ст. Цачевъ, библиотекаръ-домакинъ — И. Сандовъ и сѣвѣтници — М. Лъсковъ и Т. И. Бѣчваровъ.

Настоятелството на Софийския клонъ „Ал. Константиновъ“. — Избраното въ общо събрание на клонъ на 5. юний настоятелство си е разпрѣдѣлило длѣжноститѣ така: прѣдседателъ — Н. Бозовъ, подпрѣдседателъ — Дѣянъ Дѣяновъ, секретаръ — Тод. Петровъ, касиеръ — П. Радучевъ, домакинъ — Хр. Рачевъ и сѣвѣтници — С. Красевъ, Г. Радевъ и К.

Шишеджиевъ. За контролна комиси-сия сж избрани: Крумъ Прокопиевъ и Пан. Георгиевъ.

Излетътъ въ Родопитѣ. — Излетътъ въ Родопитѣ, който Брациговскиятъ клонъ „Родопи“ устройва за всички членове на БТД, ще стане при малко измѣнена програма. Именно излетътъ ще почне не на 15., а на 13. августъ и ще се свърши на 18. с. м. Това се прави съ цѣль за по-добро използване на празниците. Маршрутътъ ще бжде сжщия, обявенъ въ миналия брой на БТ.

Излетътъ ще мине прѣзъ най-хубавитѣ мѣста въ Родопитѣ и туриститѣ родопци правятъ голѣми приготовления по него. Поради това е желателно да взематъ участие туристи отъ всички клонове. Участниците ще трѣбва да извѣстятъ 5 дена по-рано въ Брацигово, т. е. до 7—8. августъ и трѣбва да бждатъ на 12. августъ вечерята въ Брацигово. Гоститѣ туристи ще бждатъ причакани отъ брациговски деле-

гати въ Т.-Пазарджикъ за смѣсния тренъ 5¹/₂ ч. сут. отъ сѣверна България, отдѣто заедно съ дошлитѣ вечерята и прѣнощували въ Пазарджикъ южно-бѣгари ще потеглятъ заедно за Брацигово и на 13. заранята ще тръгнатъ за излета.

Излети.

Долно - банскиятъ клонъ „Ибъръ“ е ималъ 4-дневенъ излетъ въ Родопитѣ, съ маршрутъ: на 2. юлий въ „Чамъ-кория“, на 3. на върха „Мусалла“, на 4. на върха „Ибъръ“ и на 5. на върха „Бѣлмекенъ“. Главагарь А. Д. Цвѣтковъ.

Софийскиятъ клонъ „Ал. Константиновъ“ е ималъ на 8. юлий едномдневенъ излетъ до „Златнитѣ мостове“ на Витоша. Главатаръ е билъ Ат. Джанановъ.

Сжщиятъ клонъ устройва за 5. августъ традиционния си излетъ на Черни-връхъ. Тръгване на 4. августъ вечерята въ 10 часа. Главагарь Тод. Петровъ, помощници — П. Радучевъ и Ат. Джанановъ.

Понеже нѣкои статии въ юбилейната книжка излѣзоха доста дълги, затова тѣ ще продължаватъ и въ слѣдния брой. Желаетитѣ могатъ да си доставатъ този брой отъ редакцията срѣщу 20 ст.

Отъ редакцията.

ОБЯВЛЕНИЯ.

Излѣзе отъ печатъ и се пусна въ продажба книгата

„ВЪ ЮЖНИТЪ СТРАНИ“⁽¹⁾ (Египетъ — Южна Арабия — Източна Африка)

Пътни записки отъ *Р. В. Радевъ*.

185 картини на мѣстности, градове, паметници и типове.

Леко увлѣкателно четиво.

210 голѣми страници, хубавъ печатъ, голѣмъ форматъ.

Цѣна 3 лева.

Продава се въ книжарницитѣ на Олчевъ и Касжровъ въ София.

Продължава се подписката

НА

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

Списание за туризъмъ и природоописание.

Органъ на Българското Туристско Дружество.

ГОДИНА VI. 1907.

Редактори: { Д-ръ Хр. Пиперовъ.
 { С. Д. Скрински.

Излиза мѣсечно (освѣнъ юлий и августъ). Струва за нечленове годишно 2 лв., въ странство 2.50 фр.

Записването абонати става въ София въ Придворната книжарница Касжровъ и редакцията на сп. „Родина“, а въ провинцията въ клоноветѣ отъ БТД и при телеграфо-пощенскитѣ станции.

Приематъ се за послѣдната страница на списанието обявления отъ хотелжии, гостинничари, продавачи на туристски вещи и т. п. при най-износни цѣни.

Печатница П М Бжзайтовъ — София.